

Emléktábla-avató beszéd

Komoly Ottó 130 esztendeje, 1892. március 26-án, szombaton született נתן זאב בן דוד כהן néven. A kettős héber név arról tanúskodik, hogy szülei egyfelől isteni ajándékként várták, másfelől viszont azt a reményt fűzték életéhez, hogy szabad, saját és talán mások szabadságát is elszántan védelmző személyiséggé cseperedik, erre utal nevének második tagja, a Farkas. Az a szombati nap, melyen született, éppúgy ádár havának végére, jelesül a hónap 27–28. napjára esett, amiképpen idén a hónap 23–24. napjára. A peszáchra, tehát a szabadság és a megváltás azon ünnepére való készülés ideje ez, melynek vége, betetőződése az Ígéret földjére való költözés, a Józsué véghezvitte honfoglalás. Mintha Komoly Ottó születésének ezen körülményei dióhéjban tartalmazzák egész élettörténetét.

Asszimilálódott, azaz a többségi magyar társadalomba beilleszkedett, de a beolvadástól visszariadó családba született. Apja a cionizmus híve, aki már a bázeli kongresszuson is részt vesz, a mozgalom magyarországi tagozatának megalapítója. A Komoly-családban tehát nem kérdés az, ami a magyarországi zsidóság számára ekkor még sokáig dilemma, vagy akár teljesen elképzelhetetlen, jelesül az, hogy az ígéret földjére vágyódás, az önálló zsidó állam megteremtésének reménysége meghatározó része legyen-e, lehet-e zsidó önazonosságuknak. Komoly Ottó már fiatalon szolgálja a cionizmus eszméjét: Herzl Tivadar *Altneuland* című, a cionizmus szempontjából meghatározó, sőt korszakos regénye 1916-ban az ő fordításában jelenik meg magyarul Schlesinger kiadójában *Ősújorszag* címen. Az első világháborúban a Monarchia hadseregében szolgált az olasz fronton, ahol meg is sebesült, a háború végén főhadnagyként, *Signum Laudis* kitüntetéssel szerelt le, majd 1935-ben századosi rangot kapott.

1919-ben, a háborút követő polgárháborús időkben *A zsidó nép jövője* címmel füzet alakú kiadvány jelenik meg az ő tollából. Ebben lefekteti zsidó identitásának alapvetését: mivel a zsidóság vallással rendelkező nép, ezért nemzeti léte, létének kontinuitása elszakíthatatlanul kötődik az Ígéret Földjéhez, az *ארץ ישראל*-ben fölépítendő nemzeti otthonhoz, hazához, ugyanakkor e haza lelki alapja nem a föld, hanem az ahhoz ragaszkodó, oda vágyódó zsidó néplélek. A zsidó hazaszeretet a számára ugyanis nem nacionalizmus, hanem spirituális kötődés, nem kirekesztő öntudat, hanem befogadó szeretet.

Az első világháborút követően a Budapesti Műszaki Egyetemen szerkezet-építő mérnöki diplomát szerez, ezzel párhuzamosan a cionista ifjúsági mozgalomban is meglehetősen aktív szerepet játszik. Élénken él benne az a misnai bölcsesség, hogy a teremtett világot szebbé, élhetőbbé, otthonosabbá tenni *במצוה*, tehát egyfelől isteni parancsolat, másfelől emberi érdem. Idealistaként az ekkor még csak a fejekben és szívekben létező zsidó otthont, *ארץ ישראל*-t építi, materialistaként azon-

ban konkrét, a modern építészet minden kurrens szaktudásával olcsóbbá, tehát elérhetőbbé és megihettebbé tett lakótereket. Izrael házat, בית ישראל-t akként is építi, ahogy a Szentírás előírja. Családot alapít. 1920-ban horvát-zsidó családból származó lánnyal köt házasságot, négy esztendőn át Jugoszláviában is él, 1924-ben költöznek Budapestre. Építésztechnológiai munkája biztos megélhetést jelent, de intellektusát nem elégíti ki. Íróként is tevékenykedik. Népe sorsa, a cionizmus gondolata sem hagyja nyugodni. Egyre több önkéntes munkát vállal. Ezekért természetesen egy huncut garast sem fogad el. Úgy veszi a közösségi munkát, ahogyan Rási és Majmonidész. Önzetlen feladatként, parancsolatteljesítésként.

1939-ben komoly dilemma elé kerül. Fölmerül az עלייה, a Szentföldre történő hazatérésnek a lehetősége és az a kérdés, hogy mennyire nevezhető cionistának az, aki ilyen alkalmon nem kapva kap, hanem hezitálni kezd. Ekkor rövid, de heves vívódás kezdődik a lelkében. Isteni sugallatra végül erkölcsi megfontolások kerekednek fölül benne, úgy érzi, hogy ארץ ישראל-ért, Izrael földjéért sem hagyhatja el, hagyhatja magára, hagyhatja sorsára עם ישראל-t, Izrael népét. Magyarországon marad, hogy segíthesse a magyarországi zsidóságot, illetve a Magyarországra menekülő zsidókat. 1941-ben a Magyar Cionista Szövetség elnökévé választják, ami erőfeszítéseinek hatósugarát jócskán megnöveli. 1943-ban alapítója a Segélyező és Mentőbizottságnak (ועדת העזרה וההצלה)-nak, röviden a הוועדה-nak). Komoly már ekkor érti, hogy életről és halálról van szó, noha bizonyítékok még nincsenek a kezében. Cionista beállítódása ugyanakkor immúnissá teszi a nemzeti szűklátókörűség minden formájával szemben. A főleg Lengyelországból és Szlovákiából nagy számban Magyarországra érkező zsidó menekültek segélyezésében, Palesztinába csempészésében, tehát biztonságba helyezésében vesz részt, azaz nem tesz különbséget magyar és nem magyar, támogató és nem annyira támogató zsidó között. Ekkor már a jog eszközeit a jog szürke zónáiban kénytelen alkalmazni. Mérnöki elméje és önzetlen szíve a menekültválság kezeléséhez néhány hét alatt egész logisztikai háttérbirodalmat épít ki. A szigorodó zsidó törvények árnyékában a hivatalos zsidó képviselők passzivitását ellensúlyozandó személyi kapcsolatok egész hálózatát teremti meg a legkülönbözőbb irányokba, pl. ifj. Horthy Miklóshoz, a kormányzó fiához.

Az a körülmény, hogy az első világháború kitüntetett katonájaként, azaz hőseként szerelt le, azzal a szerencsés körülménnyel jár ugyanis, hogy tartalékos századosként sokáig mentesül a zsidótörvények alól, nem kell megkülönböztető jelt viselnie, szabadon mozoghat. Kitüntetése ugyanakkor azok szemében is hiteles személyiséggé teszi, akikkel az embermentés gigászi feladatához össze kell fognia: szoros munkakapcsolatot épít ki és ápol a Horthy-korszak befolyásos politikusaival, a keresztény történelmi egyházak vezető tisztviselőivel, a nemzeti ellenállás kiemelkedő szereplőivel, a hadseregnek és a csendőrségnek a németek győzelemben már nem reménykedő, a nyilasoktól viszolygó tagjaival éppúgy, miként a semleges államok követségeinek tagjaival. Az amerikai

Joint támogatásával a svájci Vöröskereszt működtette úgynevezett „A” Osztályának vezetőjeként fáradhatatlanul, politikai és világnézeti határokon átlépkedve, a legkülönbözőbb háttérű, a vészkorszak rettenete ellen végül is valamit tenni akaró személlyel összefogva folyamatosan azon fáradozik, igazi farkas elszánt kitartásával azért harcol, hogy a bibliai és talmudi jövendölések eljövendő világának építőmestereként biztonságos otthont létesítsen mintegy 6000 zsidó gyermeknek megmentve őket a vészkorszak halálos fenyegetésétől. De nem csak gyermekeket, árvákat és félárványakat ment és menekít, és felnőtteket sem csak áttételesen azáltal, hogy az elhelyezett gyermekek szülei egymagukban könnyebben tudnak alámerülni és túlélni. A Mérleg utca 4-es szám alatt működő irodája nem csak a gyermekotthonok nyilvántartási és beutalási központjaként működik. Ide a halálmenetekből megszökött vagy kimenekített személyek is betérhetnek, meghúzódhatnak egy-egy éjszakára, hogy e rövid idő alatt Komoly Ottó vöröskeresztes igazolványt vagy svájci védlevelet szerezzen nekik és biztonságosabb helyre menekítse tovább őket. Az ilyen felnőtt személyekkel, olykor-olykor egy-egy menekített gyermek szülőjével együtt a Komoly megmentette emberek száma már 15–20 000-re tehető, ami megrendítően magas szám és a mérnöki pontossággal dolgozó intellektus hatékonyságának bizonyítéka.

Érdemes megemlékeznünk arról, hogy 1944 áprilisában az auschwitzi tábor lakói úgy döntenek, figyelmeztetik a világot, ugyanis tudomásukra és birtokukba jut a magyarországi zsidóság megsemmisítésének terve. Ekkor két fogoly Alfred Wetzler és Rudolf Vrba, valódi, születési nevén Walter Rosenberg, a táboron kívüli farakások alá bújnak, két teljes napon át, amíg az elfogásukra indított hajtóvadászat tart, mozdulatlanul heverve várják, hogy a harmadik nap éjjelén a sötétség leple alatt délnek indulhassanak, azaz Józsva kémjeinek a Bibliából ismert módszerével megszökhessenek, átkelhessenek a Kárpátokon és Pozsonyban német nyelvű nemzetközi sajtótájékoztatót tarthassanak, ahol a magukkal hozott bizonyítékokat, dokumentumokat és a ciklon-B gáz egy-egy kristályát a közvélemény elé tárják elérendő azt a nemzetközi közfölháborodást, mely reményeik szerint a genocídiumnak még véget verhet. Az ekkor lejegyzett, úgynevezett Auschwitz-jegyzőkönyv magyar fordításának negyedik példányát 1944 májusában Komoly Ottó kapja. A halálgyár mérnöki leírására meredő építészmérnök ekkor érti meg, miért választotta ki őt az isteni gondviselés arra, hogy ennek a gépezetnek a fogaskerekei közé a Negev cionista homokszemeit szórja.

Ettől kezdve se éjjele, se nappala. Kasztner Rezsővel együtt néhány hét alatt megszervezi az ún. mentővonat akciót. Mint ismeretes, ezek a szerelvények 1944 júniusában 1686 magyar zsidót, köztük Szondi Lipótot és fiát Pétert, a később méltán világhírű komparatistát menekítették ki Bbergen-Belsen keresztül Svájcba. Komoly Ottó az akció során neki személyesen fölkinált három helyről csak egyet fogadott el: családja jövőjét, a lányát menekítette. Ő maga megismételte azt a

39-es döntését, melynek nyomán a vészkorszak helyszínén maradt, hogy cionistaként ne ארץ ישראל-t, hanem עם ישראל-t szolgálja.

A nyilas hatalomátvételt követően szerepet vállalt a Zsidó Tanácsban is. Őséhez, Áronhoz, Mózes bátyjához hasonlóan a különböző frakciók között békít, konszenzust épít, csökkentve így a szervezet ineffektivitását, segítve a hivatalos és az illegális zsidó szervezetek életmentő tevékenységeinek összehangolását.

1945 újév napján, néhány héttel Pest felszabadulása előtt hurcolják el a nyilasok. Nyoma vész. Dunába lövetése föltételezés. Halálának helyét nem ismerjük, csak sejthetjük. Tudni csak azt tudjuk hitünk minden reszkető bizodalmaival, hogy végóráján az Örökkévaló éppúgy jelen volt, mint ősatyjának Áronnak halálakor, és maga végezte a halottal kapcsolatos minden micvát, mint Áron öccsének Mózesnek esetében. Komoly Ottóban ugyanis a magyar zsidóság valódi főpapját, ha tesszik a vészkorszak Áronját tiszteli. Fakadjon el nem halványuló emlékéből áldás!